

Miniatúr húsdaráló

Ha elfogadjuk azt a sokat idézett kijelentést, hogy a szavak nem pusztán jelek, hanem jelentésközpontok, mi több, különféle értelmek metszéspontjai, akkor Mészöly Miklós jelenének engem érintő vonatkozásait sokkal könnyebben szóba tudom hozni.

Soha nem gondoltam, hogy írni fogok, ennek ellenére, miután valaki kezembe adta az *Isten tenyerén ülünk – fiatal írók antológiáját*, írni kezdtem. Hajnóczy, Esterházy, Lengyel Péter, Csaplár Vilmos, Osztójkán Béla, Kornis Mihály és a többiek. Egyszeriben találtam egy új nyelvet, amelyen meg tudtam szólalni. Ömlött belőlem a szó. Mivel különös egybeesések révén hozzám került egy működőképes Continental írógép, sűrűn teleírtam tíz oldalt. Kiderült, egy csomó minden szunnyad bennem, süketen és dermedten, mint csimaszok az avar alatt. Első szövegeim zaklatott monológok voltak, de képesek voltak megszólítani másokat. Barátaim lettek.

Beszélgetni kezdtünk. Tágas, érzéki panoráma nyílt meg előttünk. Belaktható tér. Még inkább bejátszható. Szobai lábteniszbajnokságot rendeztünk, és *lábtengőzés* közben *A halál kilovagolt Perzsiából* dőltbetűs mondatait szavaltuk. És miközben fogyatkoztak a vázák és a csillárburák, kezdett feltöltődni a minket körülvevő üresség, azaz kezdtük észrevenni, miben is élünk.

Frissen megszerzett nyelvünkbe a Mészöly-szavak nem tudtak befurakodni. Nem mintha furakodni akartak volna. Mi éreztük borzas sznobériánk szédületében, hogy az új szavak színpadán nem szabad másoknak fellépniük. Wagner is akkor döntött végképp saját színháza felépítéséről, amikor a Trisztán és Izoldát *A rátarti asztalosné* után tűzték műsorra. Leggyakrabban használt szavunk a Császár Istvántól kölcsönzött „kopreikális” volt, mindenre illett, és csak mi értettük.

Aztán mégiscsak magra kaptak a Mészöly-szavak, ott káráltak a fejünkben napestig, sőt, azon is túl. Nem hagyták magukat eltéríteni. Hogy mi volt a fordulópont, már nem emlékszem, észrevétlenül zajlott le az egész. Soha nem mondtuk ki ezeket a szavakat, de a némaságukkal még inkább nyomatékosították jelenlétüket. „A zárózetont forgókaros préssel szorítjuk rá a töltényhüvelyre, s ahogy forgatjuk, viaszosan egymásba préselődik a két papírperem. Úgyes kis szerkezet, miniatúr húsdarálóhoz hasonlít.” Miniatúr! Hosszú ú-jával nem engedte félretolni magát, nekifeszült a kizárólagossá vált nyelvnek, a begyakorolt szájmozgásban zavart támasztott, arra ösztönzött, lépünk túl a tanokon, hogy az igazi tanításhoz eljussunk. „Horhos”, „szurdik”, „csurgó”, elrontott szavaknak tűntek, mi úgy mondtuk: horhosz, szurdok, csorgó. Az eltérés meg-

Elhangzott a Petőfi Irodalmi Múzeumban 2017. december elsején az *Egyetemesség és lokális elnevezésű, Mészöly Miklósról szóló tanácskozáson.*

teremtette a kívülállás esztétikáját, saját irányának inspiratív ontológiáját, a művészi metamorfózis termékeny univerzumát. Az esetlegesség diadalának biztató idejét.

Egyértelművé vált, hogy a szavak által eljátszott szerepek mögött van még valami, azaz a szerep csak szerep. Epedezni a szerepekben epedezünk, ami azon túl található (iszonytató vagy lenyűgöző), csupasz intuícióval megérthető.

Kolozsvári egyetemisták voltunk. Ildikó is, de én Verának szólítottam. Vagy Vera volt anyakönyvileg, és magamban Ildikónak kereszteltem át? Megismerkedésünk első éjszakáján felmentünk az épp kórházban dekkoló nagymamája üres garzonjába. Próbáltuk elkerülni a lényeket. Illetve ő elterelt másfelé, én meg hagytam, mert gyakorlatlanságom okán féltem a lényegtől. Aztán elhatározta magát, felült az ágyon, kinyúlt oldalra, megfogta a borospalackot, amiből esti beszélgetésünk alatt iszogattunk, megfogta, szájához emelte, majd gyors kortyokban kiürítette. Egyenként megszámláltam a kortyokat, pontosan tizet. Végül az ágy mellé ejtette a kiürült palackot, és szó szerint rám vetette magát. Lavina, élő lavinakígyó, magába nyelt, én pedig éreztem, nem fogok tudni helytállni, holt ez a rám zuhanó test kötelezett volna, hogy férfiasan helytálljak: elengedte magát, mint artista, elrugaszkodott a trapézzól, rábízta életét partnerére, akinek fejfelé lógva a másik trapézzól, ki kell őt fognia. Hát én nem fogtam ki. Ma is csak arra emlékszem, mert az események egy részét kitorltem a tudatomból, arra emlékszem, ahogy „post mortem” fekszünk az ágyon, én valahogy eltaszítva, oldalra csavarodva, fél szemmel a testet bámulva, mint néptelen tájat, árvíz vagy földrengés után. A combok köze felé pislogtam, a szokatlanul bozontos rést bámultam szégyenlősen. A boldogtalanság mértékét össze tudjuk vetni egymással, a gyönyörök összehasonlíthatatlanul magasodnak a létezés fölött. De nekem sem a boldogtalanság, sem a boldogság nem jött össze, a senki reménytelenségével feküdtem ott, mintegy mellékesen.

A Vera combja, a combok találkozásában feltárulkozó valóság, a kínzó, a velünk kibabáló lehetőség. Aminek nem tudhatjuk a nevét, mert abban a viszonyban születik meg, akkor keletkezik, énünk titkaival együtt, abban a percben, amikor a nevét keresni kezdjük.

Mint valami barlang.

Mint valami száj. Puha, de inkább éles. Kemény szélű betonsír. Márványkút. Földkupac, nádtorzsás lép.

Miniatúr húsdaráló.

Bele tudtam kapaszkodni a szó idegenségébe. És az idegenség ettől a kapaszkodástól otthonos lett.

„Csíkszeredán”, mondja Esterházy *Aszavak csodálatos életéből* című „Zelőadás”-ban. „Csíkszeredán más a dimenziója, a színe, a sötéte, a játéka, a drámája a magyarnak, a szónak, mint Zalakaroson vagy Óbudán. Itt nincs drámája. A drámanélküliség drámájáról szól, azt hiszem, az egész modern irodalom.” Mi úgy mondjuk, Csíkszeredában. De épp a bevett szóalaktól való eltérés erősíti a bizonyítandót. A drámanélküliség drámáját. A szóróntás itt demonstratívává válik. Mészölynél ellenben magának a szóhasználatnak, a szó jelentésén túlmutatóan van drámája. Mintegy bele van csempészve. Rejtjelesen? Nem, inkább esetlegesen. Az esetlegesség maga a lényeg. A név nélküliség drámáját őrizte magában a

miniatúr. A név titkát, a névtelenség rejtett értékét. Mert a névtelenség a vágy állomásán könnyörtelenül sokat rostokló számára maga a remény.

Ha Mészöly, engedve a fiatalkori készítésnek, a Sorbonne-ra megy, és francia író lesz, a szavakat borzoló végzet húsbavágó valósága vajon átjönne-e a fordításon? Claude Simont is újra kellett fordítani, hogy a szó jelentése érzékeltesse a nem-jelentés lehetőségét, ami a francia eredetiben benne van. Így lett a Simon-regénycímből (*Histoire*) a korábbi *történelem* helyett *történet*, amit a hétköznapi nyelvben a franciák a pontosan meg nem nevezhető dologra, bizonytalan valamire használnak. A megnevezhetetlen, aminek értelme legfeljebb annyi, hogy van. Mármint a számunkra felfogható értelme.

A szóhasználat jelen ideje mutatódik a sajátos szóalakokban. A kicsontozott mozdulat. Ilyesmit csak Mészölynél ismerek a magyar irodalomban. A madár röptéből kiemeli a madarat, marad a görcsös és szenvedélyes, múlhatatlanul egyedi és egyben egyetemes, ősi rángatózás. Felemeli magát a jelenséget, benne vagyunk, miközben kívül is. Szavaival bevon, és el is von. Ízt ad a szónak, az íz a szóval együtt rámorzsolódik nyelvünkre. A Mészöly-szavak ecsetnyomként teszik jelen idejűvé a szöveget, és ezzel a múlhatatlanság barázdáival jelölik meg az emlékeket. Ugyanakkor elvont csipkészetükkel elragadva fantáziánkat, emlékeinket kivezetik a világuírbe, magányos, bizonytalan utazásra, amelynek végcélja kiszámíthatatlan.

Apró, emlékek. A miniatúr húsdarálót beleírtam az egyik első novellámba. Igaz, amikor az *Utunk*-ban megjelent, a korrektor vagy a szerkesztő kijavította, és „miniatúr” lett belőle. Viszont van egy olyan példány, amelyben az eredeti változat sértetlen. A nyolcvanas években történt. Barátommal bementünk az egyik szatmári újságosbódéba, és vettünk egy *Utunk*-ot. Észrevettük, hogy középső lapja valami miatt üresen jött ki a nyomdából. Csak az az egyetlen példány volt elrontva. Hazavittük, és a teraszunkon ülve szépen teleírtuk az üres belívet: barátom a versét, én a novellámat másoltuk be jól olvasható, kalligrafikus kézírással, majd a kiegészült lapszámot visszacsempesztük az újságos polcára, a többi újság közé. További sorsáról nem tudok semmit.